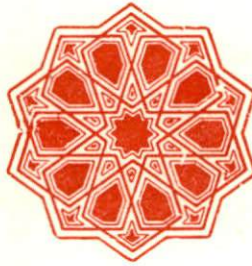

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXVI

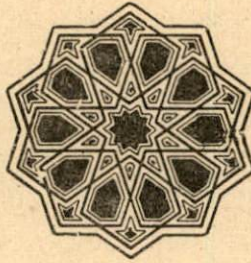
Makalelerin sorumluluđu yazarlarına aittir.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXVI

GADİR-İ HUM MESELESİ

Doç. Dr. Cemal SOFUOĞLU

Şia'nın doğuşu ile ilgilenenlerin ilk karşılaştıkları mesele Gadir-i Hum'dur. Gadir-i Hum, Mekke ile Medine arasında Cuhfe yakınlarında bir yerdir¹. F.R. Buhl, Cuhfe'den 2-3 mil mesafede bataklık bir yer olduğunu, bataklıkla kuşatan kesif bir ağaçlık bulunduğunu kaydediyor².

Şii rivayetlere göre, Hz. Peygamber Vedâ Haccı dönüşünde burada konaklamıştır. Oysaki burası dinlenmeye elverişli bir yer değildir, suyu yok ve şiddetli bir sıcak vardır. Böyle bir havada Hz. Peygamber'in burada konaklaması mühim bir hususu tebliğ etmek içindir. Nitekim Hz. Peygamber gruplar memleketlerine gitmeden önce hepsini toplamış ve bir hitabede bulunmuştur³. Bu hitabesinde "Allah bana, ey Peygamber, sana indirileni tebliğ et, eğer bunu yapmazsan; O'nun elçiliğini yerine getirmemiş olursun, Allah seni insanlardan korur. Doğrusu Allah kâfirlere yol göstermez"⁴. âyertini indirdi. Cebrail bana Rabbindan burada şu emri getirdi ki; Ali b. Ebi Talib benim kardeşim, Vasım, Halifem ve benden sonra İmamdır. Ey insanlar! Allah onu size veliy ve İmam olarak tayin etti, ona itaat etmeyi herkese farz kıldı. Ona muhalefet eden mel'un, saygı gösteren ise merhamete erecektir. Dinleyiniz ve itaat ediniz, Allah mevlânız, Ali ise İmamınızdır. İmâmet ondan sonra onun soyundan kıyâmete kadar devam edecektir"⁵ dedi.

Şii müelliflere göre Maide suresinin mealini verdiğimiz bu âyeti, Ali hakkında nâzil olmuştur. Ebu Said el-Hudrî'den nakledilen böyle bir rivayete rastlamaktayız⁶. Şii müfessir Tabersî'ye göre; bu âyette tebliğ edilmesi gereken şey, Ali'nin hilâfetidir. Hz. Peygamber takiyye

1 Mu'cemu'l-Buldan 6/268; Dairetu'l-Maarif el-İslâmiyye eş-Şia, 36.

2 İslâm Ansiklopedisi, "Gadir" maddesi,

3 Dairetu'l-Maarif el-İslâmiyye eş-Şia, 37.

4 Maide, 67.

5 Vahidî, Esbabu'n-Nüzûl, 115.

6 Meccau'l-Beyân 3/223.

için eşi Aîşe'den bazı şeyleri gizlemiş, bu yüzden de Cenabu Allah onu ikâz etmiştir⁷.

Bunun üzerine Hz. Peygamber Ali'nin elinden tutarak havaya kaldırmış ve "ben kimin mevlâsı isem, Ali de onun mevlâsıdır"⁸ demiştir. Hatta Hz. Peygamber kolunu o kadar kaldırmıştır ki, koltuk altının beyazlığı bile görülmüştür⁹.

Yine Şii bir müellif olan Hakim Haskanî bu âyetin sebebi nüzûlünü şöyle açıklıyor: "Hz. Peygamber Mi'râc'a çıkınca, Arş'ın altından Ali b. Ebî Talib'in hidayet bayrağı olduğunu işitmiş, fakat yer yüzüne inince bunu gizlemiştir. Bunun üzerine Allah, "Ali hakkında indirilene tebliğ et" âyetini indirmiştir¹⁰.

Şii râvilerin Hasan el-Basrî (öl. 110/728)'den rivayet ettiklerine göre: Cebrâil Hz. Peygamber'den namaz mevzuunda ümmetine delil olmasını istemiş, o da olmuştur. Zekât, hac, oruç gibi hususlarda delil olduğun gibi Ali'nin velâyeti mevzuunda da delil olmasını istemiş, ancak Hz. Peygamber amcasının oğlunu korudu şeklinde düşünürler ve bana ta'n ederler korkusu ile bunu tebliğ etmemiştir. Âyet bunun üzerine nazil olmuştur. Âyette bunun içindir ki "Allah seni insanlardan korur... denilmiştir¹¹. Hz. Peygamber "ben kimin mevlâsı isem, Ali de onun mevlâsıdır" sözünü bunun üzerine söylemiştir. Bu hadîsi Haris b. Nu'man adında biri duyunca Hz. Peygambere gelmiş, "ey Muhammed, namazı, orucu, zekâtı ve iki şهادeti emrettin, kabul ettik. Buna da razı olmadım, amcan oğlu Ali'yi bize Velî yaptın. Eğer bu Allah'dan ise bize söyle demiştir. Hz. Peygamber evet Allah'tan deyince geri dönmüş ve kendi kendine eğer bu gerçekten senin katından ise bize gökten taş yağdır, yahut elim bir azap ver¹²" âyetini okumuştur. Haris gideceği yere varmadan gökten taş yağmış, Haris'in tepesinden girip altından çıkarak onu öldürmüştür¹³.

Bunun üzerine, "birisi yüksek dereceler sahip olan Allah katından inkârcılara gelecek ve savunulması imkânsız azâbı soruyor."¹⁴ âyeti nazil olmuştur.

7 Tirmizî; Sünen, Menakıb 20; İbn Mâce; Sünen, Mukaddime 11; H. Neysâbüri; el-Müstedrek 3/109; Küleyhî; el-Kâfi 2/72.

8 Abdu'l-Huseyn el-Emîni; el-Ğadir fi'l-Kitab ve's-Sünne ve'l-Edeb. 1/11.

9-10 H. el-Haskârî; Şevahidu't-Tenzil, 1/87, 191, 192.

11 Enfâl, 32.

12 Feyzu'l-Kadir 6/218. Haris b. Nu'man burada Sahabî imiş gösterilmekte ise de o müslüman olmadan ölmüştür.

13 Meâric, 1-3.

14 Şevahid 2/287.

Yine Şii müelliflerden M. Emin el-Ğalibî "Şîa" tabiri yerine "alevî" kelimesini kullanıp, "hicretin 10. yılı sünniler nezdinde çok meşhurdur. Çünkü Vedâ hacının yapıldığı yıldır. Alevilere göre ise daha meşhurdur. Çünkü Ali hizbinin teşekkül etmeğe başladığı gündür. Ğadir günü Hz. Peygamber ashabına, Ali'ye bey'at etmelerini emretti. Onlar da ihlâs ve rızaları ile bey'at ettiler. Aleviliğin aslı işte oradadır, Alevilik buradan başlamıştır. Bey'at işi tamamlandıktan sonra Hz. Peygamber 'bugün sizin dininizi ikmâl ettim'¹⁵ âyetini okumuştur." demektedir. Bu mesut hâdisine üzerine sahabe Ali'yi, bize ve bütün müslümanlara Velî oldun diyerek kutlamışlardır." Ebu Bekr ve Ömer bunların başında gelmektedir. Orada bulunan Şair Hassan da bir beyitle üzerine düşeni yerine getirmişti¹⁶.

Buraya kadar Şii yazarların büyük ehemmiyet atfettikleri Ğadir olayını Şii kaynaklardan özetlemeğe çalıştık. Şimdi de konuyu Sünnî kaynaklardan tetkike gayret edelim.

Önce şu hususa hemen işaret etmeliyiz. Hz. Peygamber'in halkın kendisi hakkında "amcasının oğlunu korudu" derler demesinden korkması, Ali namına Hz. Peygamber'e yapılan bir saygısızlıktır. Maide suresi Kur ân-ı Kerim'in son nazil olan surelerinden biridir. Vedâ hacında veya feth senesinde nâzil olduğuna dair rivayetler vardır¹⁷. Bu gün sizin dininizi ikmal ettim meâlindeki âyetin bu surede bulunuşu bu âyetin Mekkî olmasına bir engel teşkil etmez. Nitekim İbn Abbas'tan rivayet edilen bir hadîste Hz. Peygamber "Allah beni Peygamberlik vazifesi ile gönderdiği zaman halkın beni yalanladığını gördüm. Bu bana çok zor geldi. Bunun üzerine Allah, bu âyeti indirdi demiştir. Kurtubî'nin ifadesine göre, bu sıralarda Ebu Talib¹⁸ her gün Hz. Peygamber'i korumak üzere nöbetçiler gönderiyordu. "Allah seni insanlardan korur" âyeti geldikten sonra Hz. Peygamber, "amca, Allah beni insanlardan ve cinlerden korur, benim nöbet tutacak kimseye ihtiyacım yok"¹⁹ demiş ve bu nöbet işinden vazgeçmiştir. Kurtubî'ye göre sûre Medenî olmasına rağmen bu âyet Mekkîdir.

F. Razi, âyetin tefsirinde, sebab-i nüzûlü hakkındaki çeşitli görüşlere yer verdikten sonra "doğru olan kavlin Yahudi ve Hıristiyanların kötülüklerinden emin olmak için indirildiğini açıklayıp Şîa'nın iddialarını

15 Maide, 3.

16 Tarihu'l-Aleviyyini, 58, 61.

17 Kurtubî, el-Câmi 6/30.

18 Kurtubî, a.g.e. 6/243, 244.

19 Aynı yer.

reddediyor²⁰. Âyet gerçekten Hz. Ali ile ilgili olsaydı, kâfirlerden değil, müslümanlardan söz etmesi gerekirdi.

Yukarıda zikredilen âyet nâzil olduktan sonra, Hz. Peygamber'in "ben kimin mevlâsı isem..." hadîsine gelince: İbn Teymiye'nin dışında, hadîsin mevzu olduğunu söyleyen sünî bir âlime rastlamadık²¹. Ehli Sünnet uleması, hadîsi reddetmemekte, ancak Şîilerden farklı bir şekilde yorumlamaktadırlar. İbn Kuteybe bu mevzuda şunları kaydediyor: "Hz. Peygamber her müslümanın velisidir. Velâyet Hz. Peygamber ile müminler arasında olduğu gibi, müminlerin kendi aralarında da olur. Hz. Peygamber'in Ali ile olan münâsebeti de böyledir. Ayrıca, mü'minlerin bazıları diğer bazılarının velileridirler!"²² Çünkü Hz. Peygamber her müslümanın velisidir. Velî ile Mevlâ kelimeleri arasında bir fark yoktur. Bu da Ali b. Ebi Talib'e bir üstünlük getirmez"²³. İbn Teymiye, hadîsin mevzu olduğunu ifade etmesine rağmen "Hz. Peygamber'in başta Ebu Bekr ve Ömer olmak üzere sahabenin velîsi olduğuna dair icma vardır, Ali de sahabî olduğuna göre elbette Peygamber onun da Velîsi olacaktır"²⁴. demek suretiyle adı geçen hadîsin nasıl anlaşılması gerektiği hususunda yol göstermektedir. İbn Kuteybe ve İbn Teymiye'nin görüşlerini destekleyen birçok âyet vardır²⁵. Abdu'l-Aziz Dihlevî, bu konuda diğer müellifler gibi velî ve mevlâ kelimelerinin arap lugatindeki manâlarını izah ettikten sonra "Ali'yi sevmek Hz. Peygamberi sevmek gibi farz, ona düşman olmak da Hz. Peygambere düşman olmak gibi haramdır. Bu da ehli sünnetin görüşüdür. Ehl-i Beyt'in görüşüne de uygundur"²⁶. diyerek işi tatlıya bağlamaktadır.

Şimdi nakledeceğimiz şu rivayet konuya biraz daha aydınlık getirmektedir. Ali'nin torunu Hasan el-Musennâ'ya, Hz. Peygamber ben kimin mevlâsı isem Ali de onun mevlâsıdır "dedi mi diye sorulmuş," evet, fakat bununla emirliği ve sultanlığı kasdetmedi. Öyle demek istemiş olsaydı, bunu daha açık bir şekilde belirtirdi. Çünkü Resullullah müslümanların en fasih olanıdır, eğer mesele böylenildiği gibi olsaydı, 'ey insanlar, bu dinî ve dünyevî işlerinizin velîsi ve benden sonra da size hükmedecek olandır, onu dinleyin ve itaat edin derdi, vallahi Allah ve Re-

20 Tefsiru'l-Kebir 12/48, 49.

21 Minhacu's-Sünne 4/

22 Tevbe, 71.

23 Tevilu Muhtelifu'l-Hadîs, 42.

24 el-Münteha Min Minhaci's-Sünne 422.

25 Tahrim, 4; Tevbe, 71; Bakara, 247; Yunus, 62.

26 Muhtasaru't-Tuhfetu'l-İsna Aşeriyye, 161.

sulü bu iş için Ali'yî seçip müslümanlara idareci yapsalardı ve Ali de bunu yerine getirmeseydi, Allah'ın ve Resulünün emirlerini ilk terkeden olurdu."²⁷ demiştir. İbn Arabî, hadîsin sonundaki "Ona dost olana dost, düşman olana da düşman ol" duasının doğru bir söz ve icabet edilecek bir dua olduğunu belirttikten sonra "Ali'ye düşmanlık edenler rafizîlerden başkası değildir, onu lâıyk olmadığı bir duruma düşürdüler"²⁸ diyor.

Bazı Şii yazarlar "Allah'ın nîmetlerini biliyorlar, sonra da inkâr ediyorlar"²⁹ âyetini Hz. Peygamber'in "Ğadir gününü biliyorlar, fakat Sakife gününü inkâr ediyorlar" şeklinde tefsir ettiğini iddia etmektedirler.³⁰ Öyleyse Ğadir gününün aslı ve mahiyeti nedir? Sünnîler gerçekten bunu inkâr ediyorlar mı?

Ğadir meselesi, kanaatimizce Sünnîler ile Şiiiler arasındaki ihtilâfın konularının en mühimlerinden biridir. Bu konu Şii müelliflerin ileri sürdükleri gibi gerçekten Sünnî kaynaklarda yeterince yer almamıştır. Sünnî müelliflerin çoğunluğu yukarıda incelemeğe çalıştığımız hadîsi inkâr etmemekle birlikte Ğadir gününden de söz etmemektedirler. Hadîsin sebebi vürûdunu açıklayan İbn Hamza, Usâme'nin, Ali b. Ebi Talib'e "Sen benim mevlâm değilsin, benim mevlâm Resulullah'tır" dediğini, Hz. Peygamber'in de bunu işitince "ben kimin mevlâsı isem Ali de onun mevlâsıdır" dediğini yazmaktadır.³¹ Tirmizî'nin rivayetine göre ise, Hz. Peygamber bir seferde ordunun başında Ali b. Ebi Talib'i gönderir. (Bu küçük bir gurup da olabilir). Dönüşte bazı sahâbiler Ali'den şikâyette bulunurlar. Bu şikâyetler üzerine Hz. Peygamber "Ali'den ne istiyorsunuz, ben Ali'denim, o da benden. Ve o, benden sonra her müminin velisidir" der.³² Büreyde'den nakledilen şu haber de bu mahiyette görünmektedir. Büreyde diyor ki: "Ali ile Yemen'e gittim. Onun bazı kusurlarını gördüm. Hz. Peygamber'e geldiğimde durumu anlattım. Resulullah'ın yüzünün değiştiğini gördüm. Dedi ki: Ey Büreyde, ben müminlere nefislerinden daha evlâ değil miyim? Evet, Allah'ın Resulü dedim. Dedi ki, ben kimin mevlâsı isem Ali de onun mevlâsıdır".³³

27 İbn Arabî; el-Avâsım Mine'l-Kavasım 185-186.

28 Aynı yer.

29 Nahl, 93.

30 Tarihü'l-Aleviyyin, 61.

31 Eshâbu Vurûdi'l-Hadîs 2/230.

32 Sünen, Menakıb 20.

33 İbn Kesir; Siretü'n-Nebeviyye 4/416. İbn Kesir burada hadîsin değişik varyantlarını vermektedir.

Bize öyle görünmektedir ki, Tirmizî'nin rivayeti ile İbn Kesir'in Büreyde'den naklettiği haber birbirinden farklı olaylar değildir. Nerede ve ne zaman cereyan ettiği de o kadar ehemmiyetli değildir. Mühim olan husus Hz. Ali'den bir hoşnutsuzluk duyulması ve Hz. Peygamber'in buna müdahale etmesidir. Çünkü Hz. Peygamber, müminler arasında birlik ve beraberliğin bozulmasını istememektedir, dostluk ve kardeşlik havasının devamını ve yerleşmesini arzu etmektedir. Hadisin sebebi vürûdunda da görülüşü gibi, *Ğadir-i Hum*'dan söz edilmemektedir. Sünnî müelliflerden bazıları onu tamamiyle reddederken, bazıları da kısmen kabul etmekte, fakat teferruata girmemektedirler. İbn Teymiye "bu uydurmanın mütevatir olması bir yana sahih bir isnâdı bile yoktur. Bu mesele hakkında Sakîfe gününde, Ömer'in vefatında, altı kişilik Şûra teşekkül ettiği zaman ve nihayet Osman'ın şehadetini müteakip, Ali'nin hilâfeti üzerine münakaşalar yapıldığı günlerde, sahabeden hiç değilse bir kişinin ortaya çıkıp durumu açıklaması beklenmez miydi? Görüldüğü gibi bu, rafizilerin uydurmalarından biridir"³⁴. diyor. Ali el-Karî de, *Ğadir* meselesinin Râfiziler tarafından uydurulduğunu beyan etmektedir³⁵. Yeri gelmiş iken meşhur Şarkiyâtçı Goldziher'in görüşüne müracaat etmekte fayda mülâhaza ediyoruz. Goldziher diyor ki:.. vaziyet bu olunca, Ali taraftarları onun Peygamberin doğrudan doğruya tayinine mazhar bulunduğunu göstermeğe matuf rivayetler icad edecek ve onları söz sahibi kılacaklardı. Bu niyete cevap olmak üzere vücut bulan *Hum* hadîsi, Ali fırkası nazariyatının en sağlam temellerinden birisini teşkil etmektedir. Son derece meşhurdur. Sünnî otoriteler dahi onun sıhhatine itiraz etmemektedirler. Fakat onu başka bir mânâ vererek gerçek hedefinden çevirmiş bulunmaktadır."³⁶ Görüldüğü gibi Goldziher, *Ğadir* olayı ile birlikte adı geçen hadîsin de mevzu olduğunu belirtmektedir. Caitani de *Vedâ* haccından dönüşün hâdisesiz geçtiğini kaydediyor³⁷.

Ğadir-i Hum olayını bütünüyle reddeden müelliflere karşılık onu inkâr etmiyen, fakat meseleyi açık bir şekilde ortaya koymayan sünnî bilginler de vardır. Sahih sahibi Müslim bunlardan biridir. Şiiler arasında "Sekaleyn hadîsi" namıyla şöhret bulan bu hadîse de temas etmek istiyoruz.

Nesâî de bu olaya Ali b. Ebi Talib'in faziletlerine dair eserinde yer vermiş bulunmaktadır. Zeyd b. Erkam'dan nakledilen bu rivayette

34 Minhacü's-Sünne 4/118.

35 Mevzuat, 109.

36 İ. Goldziher; M. Student, 115; Prof. Dr. Mehmet Hatiboğlu'nun basılmamış tercümesi.

37 Caitano, İslâm Tarihi, 7/139.

“Ğadir” hadisi ile “Sekaleyn” hadisi birleştirilmekte³⁸ ve her ikisinin Ğadir günü söylenmiş olduğu ifade edilmektedir. İbn Mâce de Ğadir hadisine Süneninde yer vermiş, fakat Hz. Peygamberin konaklayıp halka hitap ettiği iddia edilen yeri ismen tasrih etmemiştir³⁹.

Hum hadisine geniş olarak yer veren müelliflerden biri de İbn Kesîr’dir. Sîre’sinde Hum hadisini hemen hemen bütün varyantlarıyla zikretmiş, râvilerinden güvenilir ve zayıf olanlara işaret etmiştir.⁴⁰ Müellif ayrıca Taberî’nin Ğadir hakkında iki ciltlik bir eserinden söz etmekte ise de biz bu eserin mevcudiyetine dair bir kayda rasthyamadık. Ayrıca bu eserin gerçekten tarih sahibi Taberî’ye mi, yoksa bir başka Taberî’ye mi ait olduğu hususunda da bir açıklık verilmiyor.

Görüldüğü gibi Ğadir-i Hum olayı, üzerinde çok münakaşa edilen bir konudur. Hum hadisini inkâr etmek ne kadar zor ise, bu hadis ile Ali b. Ebi Talib’in Hz. Peygamber tarafından halife olarak tayin edildiğini söylemek de o kadar zor görünmektedir. Hz. Peygamber, Hum denilen mevkide namaz kılmış, dinlenmiş ve ashabiyle sohbet etmiş olabilir. Eğer orada Ali’yi gerçekten halife olarak tayin etseydi; hilâfet üzerine münakaşaların yoğunlaştığı günlerde İbn Teymiye’nin de haklı olarak belirttiği gibi Hz. Peygamber’in bu vasiyetini duyanlardan hiç olmazsa birisinin çıkıp bunu açıklaması gerekirdi. Öyle anlaşılıyor ki Şüer daha sonraları Hum hadisi diye şöhret buldurdukarı bu hadise, bir sebab-i vürüd icat etmişlerdir.

Hz. Peygamber’in hastalığında Ali b. Ebi Talib onu ziyaretten çıktıktan sonra halk “Ey Ebu Hasan, Resulullah nasıl oldu?” diye sordular. Elhamdulillah iyi diye cevap verdi. Ravî diyor ki: “Bunun üzerine Abbas, Ali’nin elinden tutup bana bak, vallahi sen üç gün sonra kötü olacaksın. Allah’a yemin ederim ki Abdu’l-Muttalib oğullarının yüzünde gördüğüm ölümü Resulullah’ın yüzünde de gördüm. Haydi Resulullah’a gidelim ve bu işin (hilâfet) bize ait olup olmadığını soralım. Eğer bize ait ise bilelim. Şayet bize ait değilse Hz. Peygamber bizi (yeni halifeye) vasiyet etsin. Ali, vallahi ben bunu yapamam, eğer Hz. Peygamber’e gider de bunu bize vermezse kimse onu bize daha sonra vermez”⁴¹.

Buharî’den naklettiğimiz bu haberden sonra durum bütün açıklığı ile ortaya çıkmaktadır. Eğer gerçekten Ali’ye Hz. Peygamber tarafından

38 Nesâî; Hasais, 15.

39 Sünen, Mukaddime 11.

40 Siretü’n-Nebeviyye 4/414.

41 Buharî; Sahih, İsti’zan 29.

hilâfet iddia edildiği gibi vasiyet edilmiş olsaydı, ne Abbas yukarıdaki sözleri söyler ne de Ali böyle cevap verirdi. Bu rivayet de göstermektedir ki, Ali'nin vasiy ve halife olarak seçildiğine dair nakledilen bütün rivayetlerin gerçekte bir ilgisi yoktur. Hum hadisinin değeri hakkındaki görüş ve kanaatler de birbirinden çok farklıdır⁴².

Sakaleyn Havisi:

Şia'nın doğuşu ile ilgili olarak gösterilen ve Şii literatürde mühim bir yer işgal eden diğer bir hadis de "Sakaleyn hasisi" diye meşhur olan Hz. Peygamber'in bir başka sözüdür. Şii kaynaklara göre Hz. Peygamber Gadir günü irad ettiği hutbede "Size iki ağır emanet bırakıyorum, onlara sınıksız sarıldıkça hiç bir zaman sapıtmazsınız: Allah'ın Kitabı ve Ehl-i Beytim"⁴³. demiştir.

Şia'nın Kur'an'dan delil olarak gösterdikleri bazı âyetlerden sonra ileri sürdükleri en büyük dayanaklardan birisi bu hadistir. Şii literatürde de çok önem kazanmasının sebebi hadisi hem sünni (muhalif) hem de Şii kaynakların bazı farklılıklara rağmen müştereken rivayet etmeleridir. Bilhassa sünnilerin nazarında en sahih kitaplar olarak kabul edilen Kütüb-ü Sitte'de yer alması Şia'nın iddialarına ciddiye kazandırılmaktadır. Bu bakımdan hadisin Sahih-i Müslim'den tercümesini tam olarak vermek istiyoruz.

Zeyd b. Erkam (öl. 68 /687-88)'dan hadis rivayet etmesi istenir. O da yaşlandığını, bazı şeyleri unuttuğunu belirttiikten sonra anlatmaya başlar. "Mekke ile Medine arasında Hum denilen bir su başında bulunurken bir gün Resûlullah hutbe irad etmek üzere ayağa kalktı. Allah'a hamd ü senâ etti, va'z ve hatırlatmalarda bulundu. Sonra, haberiniz ol-sunki ey insanlar, ben ancak bir insanım, Rabbımın elçisinin gelmesi ve benim ona icabet etmem yaklaşıyor. Ben size iki ağır emanet bırakıyorum. Bunların birincisi Allah'ın Kitabı'dır, onda mutlak hidâyet ve nur vardır. Binaenaleyh sizler Allah'ın kitabına tutununuz ve ona sınıksız sarılınız, buyurdu. Böylece Allah'ın kitabına teşvik edip gönülleri ona rağbet ettirdi. Sonra da şöyle dedi. Diğer de Ehl-i Beytimdir, ben Ehl-i Beytim hakkında sizlere Allah'ı hatırlatıyorum: Husayn, Zeyde "Ya Zeyd, Peygamberin, Ehl-i Beyti kimlerdir, Onun kadımları da Ehl-i

42 Tirmizî; Sünen, Menâkıb 20; İmamü'l-Harameyn; el-İrşâd (İ.D. Luciani) 238; Feyzu'l-Kadir 6/218.

43 Tirmizî; Sünen, Menâkıb 32; Müstedrek 3/109. Hadisin varyantları için bkz. Ebu Davud; Sünen, Menasik 56; İbn Mâce; Sünen, Menasik 84; İmam Şerafuddin; el-Müracaat 206.

Beytinden değiller midir? dedi. Zeyd: Peygamber'in kadınları da Ehl-i Beytindedir, fakat onun asıl Ehl-i Beyti kendisinden sonra sadaka almaları haram olanlardır, dedi. Husayn, peki onlar kimlerdir? diye sorunca, Zeyd: Onlar, Ali hanedanı, Akil hanedanı, Cafer ve Abbas hanedanıdır, dedi. Husayn tekrar: Bunların hepsine sadaka almak haram kılınmış mıdır? dedi. Zeyd de, evet, dedi⁴⁴.

Şii müelliflerden Muhammed Takiy el-Hakim, bu hadisi Şiinin en büyük delillerinden biri olarak görmekte ve üzerinde uzun tahliller yapmaktadır. Ona ve diğer bazı Şii müelliflere göre, bu hadis mütevatirdir. Çünkü Ehl-i Sünnet'ten 39, Şia'dan ise 82 tariki vardır. Bu kadar çok tarikle bize kadar gelişinin sebebi Hz. Peygamber'in bunu bir çok yer ve zamanda tekrar tekrar söylemiş olmasıdır. Veda Haccında, Medine'de Gadir-i Hum'da vs..

Şii müellifin hadisten anladığı özet olarak şudur: 1- Bu hadis Ehl-i Beyt'in mâsum olduğuna, 2- Ehl-i Beyt'in Kur'an'dan ayrılmazlığına delâlet eder. Kur'an-ı Kerim ve Ehl-i Beyt birbirinin ayrılmaz mülâzımlıdır. Çünkü Hz. Peygamber ahabına ikisini birden vasiyet etmiştir. Kur'an, Allah kelâmıdır, hatadan müstağnidir, yani mâsumdur. Öyleyse onun ayrılmaz bir parçası olan Ehl-i Beyt de mâsumdur. Böylece icma vaki olmuştur. Bunların her ikisine birden tutunmak gerekir. Yalnız birisine tutunmak câiz değildir. Çünkü Hz. Peygamber, yalnız birine değil, ikisine birden sarılmayı emretmiştir. 3- Yine bu hadisten Ehl-i Beyt'in Kıyâmet gününe kadar Kur'an'ın yanında olduğu anlaşılır. Zamanlar içerisinde bu ikisinin bulunmadığı bir zaman yoktur⁴⁵.

Zeyd b. Erkam vefat ettiği zaman (68/687) İslâm dünyasındaki siyasi hava oldukça karışık idi. Hilâfet meseleleriyle ilgili olarak çeşitli görüşler ortaya atılıyordu. Ali ile ilgili olarak bir çok hadisin uydurulması da bu dönemlerde başlamış bulunuyordu. Böyle bir ortamda râvinin daha açıklayıcı sorularla duruma vuzuhiyet kazandırması çok faydalı olurdu. Öyle anlaşılıyor ki, o günün müslümanları böyle bir hadisten hilâfetin Ehl-i Beyt'e ait olduğunu anlamıyorlardı.

Müslim şârihi Nevevî, ne yazık ki hadisin şerhinde bize tatmin edici bir malûmat vermiyor. Ancak Nevevî'nin vermediği bu değerli malûmatı, az da olsa Tuhfetü'l-Ahvazî'de bulmaktayız. Şârih adı geçen hadisin şerhinde Ehl-i Beyt tâbirinin Hz. Peygamber'in zevcelerine de şâmil olduğunu beyan ettikten sonra" (ashnda Ehl-i Beyt onlardır. Ali ve

44 Fadailü's-Sahabe, 36.

45 Usûlü'l-Amme Li'l-Fıkhi'l-Mukarin s. 167 ve devamı. s.

Fâtıma'nın evi ayırır). Kur'ân'a sarılmak, onunla amel etmek, emirlerine uymak, nehiyelerinden kaçınmaktır. Ehl-i Beyt'e sarılmak da onları sevmek, rivayetleri ile amel etmek ve onların yolundan gitmektir⁴⁶. demektir.

Öyle görünmektedir ki Hz. Peygamber bu sözleriyle Ehl-i Beyt'ine iyi muamele edilmesini, hoşça davranılmasını istemiştir. Hz. Peygamber'in zevcelerinin Ehl-i Beyt'e dahil olduğunu hatırdan çıkarmamak şartıyla.

Sakaleyn hadîsinin daha meşhur olan bir başka rivayetinde, müslümanların tutunmaları gereken şeyin "Allah'ın Kitabı ve Resûlullah'ın sünneti"⁴⁷ olduğu belirtilmektedir. Hadîs, Sünnî bilginler arasında bu şekliyle şöhret bulmuştur. Bazı kaynaklarda ise sadece "Allah'ın Kitabı"⁴⁸ lâfzı yer almaktadır.

46 Mübarek Furi; Tuhfetü'l-Ahvazî 10/288.

47 İbn Hişâm; es-Siretü'n-Nebeviyye 4/251.

48 Ebu Davud; Sünen, Menâsik, 56; İbn Mâce; Sünen, Menâsik, 84; Ahmed İbn Hanbel; Müsned 4/267; İmam Mâlik; Muvatta', Kader 3.